

კართი სახლის ისტორია

გახსოვთ ეს სახლი?

ნესტან თათარაშვილი

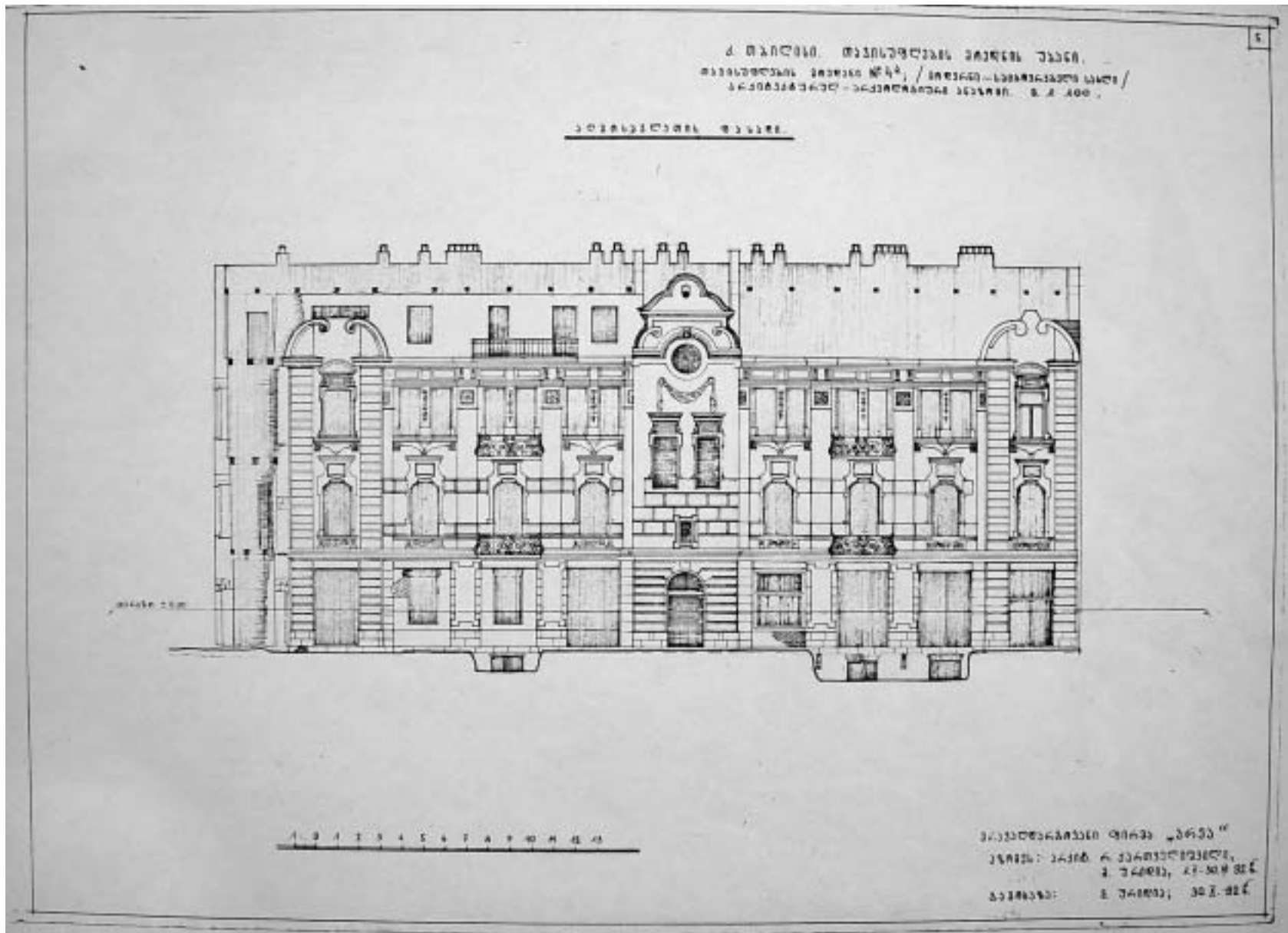
უძველესი ისტორიის მქონე ჩვენმა დედაქალაქმა, რომელიც სხვადასხვა ჯურის მომხდურთ ხშირად სასტიკად დაურბევიათ და მიწასთან გაუსწორებიათ, ალბათ მხოლოდ ლეთის წყალობითა და ჩვენი საამაყო წინაპრების ძალისხმევით დღემდე შეინარჩუნა თავისი თვითმყოფადი და უნიკალური სახე. მიუხედავად იმისა, რომ XX საუკუნეში, კონსტიტუციითა და კანონმდებლობით არქიტექტურულ მემკვიდრეობაზე ზრუნვა უშუალოდ სახელმწიფოს მფარველობის ქვეშ ექცევა, გასაბჭოების შემდეგ ქვეყნის ბუნებრივი განვითარების შეჩერება და კომუნისტური გზით სიარულმა ქალაქის ბევრი შესანიშნავი ნაგებობა და ადგილი შეინარა. ძველი შენობებისა თუ ისტორიული უბნებისადმი მცდარმა და უდვირმა დამოკიდებულებამ, აგრეთვე პროფესიონალთა მხრიდან სარესტავრაციო სამუშაოების ელემენტარული წესების უგულვებელყოფამ დღეს უკვე საგანგაშო სიტუაცია შექმნა. დაგვეთანხმებით, ამაზე თითქმის ყოველდღე ვწერთ და ვლაპარაკობთ, სათანადო სახელმწიფო ორგანოებისა თუ პასუხისმგებელ პროფესიონალებს და მოხელეთა მხრიდან კი ჯერჯერობით სათანადო, პოზიტიური შედეგების მომტანი რეაგირება კვლავ არ ჩანს.

საზოგადოების მკაცრი აზრი აღნიშნულ პრობლემებზე უკვე დიდი ხანია მომნიშვნელოა, ამიტომ იმედი გვაქვს, ჩვენი თანამოქალაქეები, თბილისის ისტორიული თუ თანამედროვე უბნების მაცხოვრებლები გამოგვეხმაურებიან და თავიანთ აზრს გაგვიზიარებენ წინამდებარე სტატიის შესახებ. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია თავად სტატიაში განხილული სახლის (თავისუფლების მოედანი №4 ა) როგორც ძველ, ასევე ახლანდელ მომინადრეთა მოსაზრება უკვე გამქრალი შენობის შესახებ, მათი შეფასება და ანალიზი მსგავს შემთხვევებსა თუ მაგალითებზე.

საერთოდ, არქიტექტურულ ძეგლთა მომინადრეთა თუ ისტორიული უბნების მაცხოვრებელთა თაღვანთ საცხოვრისთან დამოკიდებულების დასადგენად სპეციალური კითხვარების შედგენა და სათანადო კვლევები, რაც თანამედროვე მსოფლიოს ძველ ქალაქებში დღეს უკვე აუცილებლად განსახორციელებელ და სისტემატურად ჩასატარებელ ღონისძიებას წარმოადგენს, ჩვენს საეროში ჯერ ახალია, მიუხედავად იმისა, რომ თავად სოციალოგიური კვლევების პრაქტიკა უკვე დიდი ხანია დანერგილია საქართველოში. დღეს ჩვენს ქვეყანაში ამ საქმით ბევრი საერთაშორისო თუ ადგილობრივი, საკმაოდ გამოცდილი და ქმედითი ჯგუფი და ორგანიზაცია დაკავებული, მაგრამ მათ ინტერესში ჯერჯერობით მხოლოდ პოლიტიკური საკითხები დომინირებს.

უდავოა, რომ კანონდამრღვევ კომერსანტებსა თუ მათი სურვილების აღმასრულებელ არქიტექტორებს აღნიშნული კვლევების დანერგვა არც არაფრად ემიტნავენათ, მათთვის ხომ სულერთია საზოგადოებრივი აზრი და განწყობა. ჩვენი ურვისა და განგაშის საუკეთესო დადასტურება კი დღეს არსებული ვარეშოა - განადგურებული და დაზიანებული არქიტექტურული ძეგლები, ძველი უბნები და ქუჩები, პარკები, ბაღები. შელახულია თბილისის ყველაზე შთამბეჭდავი მახასიათებელი - მისი უნიკალური ლანდშაფტი. ყოფილი კომკავშირის, აწინდელი სოლოლაკის ხევისნისა და მიმდებარე ფერდობების დამახინჯება უკვე ვანდალიზმის აქამდე უცნობ, ახალ ეტაპს უდებს საფუძველს. ამიტომ ხალხის აზრი დღეს უკვე ერთმუჭრად შეკვრას საჭიროებს. ქალაქის სამომავლო სახის განსაზღვრისას მთავრობა ვალდებულია, ითვალისწინებდეს ადგილობრივი მაცხოვრებლების, ფართო საზოგადოების აზრს და შეხედულებებს. საბჭოთა დროსაც კი, როცა ნებისმიერი მშენებლობისადმი პროტესტი სახელმწიფოს წინააღმდეგ ქმედების დარად ფასდებოდა და უაღრესად საშიში იყო, მაშინაც კი მოხდა რამდენიმე შემთხვევა, როცა საზოგადოების ერთიანმა პროტესტმა ნაყოფი გამოიღო და სისასტიკით ცნობილმა კომუნისტებმა ვერ გაბედეს ამა თუ იმ ძეგლისა თუ ისტორიული უბნის განადგურება.

ახლა ჩვენს ერთ ძველ პუბლიცისტის დაუბრუნდით, რომელიც თბილისში ძალით განადგურებული სახლის ისტორიას მოგვითხრობდა. სტატია სათაურადანვე გვამცნობდა, რომ საქმე უკვე არარსებულ შენობას ეხებოდა (ნ. თათარაშვილი. თბილისმა დაკარგა კიდევ ერთი არქიტექტურული ძეგლი. ჟურნალი "ეპოქა". 1998 წ.) და მოკლედ აღწერა მისი ნგრევის პროცესს. ამ შენობის ადგილას ამჟამად უკვე ახალი და ბევრად უფ-

რო დიდი მოცულობის საცხოვრებელი სახლია. როგორც სამოქალაქო ომის დროს თბილისში დაზიანებულ სხვა ადგილებსაც, ამ სახლსაც და მის მიმდებარე ტერიტორიასაც დღეს უკვე სხვა მასშტაბი და იერი აქვს მიღებული. სერიოზული და უზარმაზარი მოცულობის სამუშაოების ჩატარების მიუხედავად, დღეს მათ ხარისხზე თუ ზოგადად შედეგებზე კი არავინ საუბრობს, არავინ იხსენებს რა დაკარგეთ, და ასევე არავინ მსჯელობს, რა მივიღეთ სანაცვლოდ.

პროფესიონალთა მიერ ახალმშენებლობების შეფასება ჩვენთვის კულუარული ინფორმაციით მაინც არის ცხადი. რაც შეეხება დაკარგული შენობის თავდაპირველ მომინადრეებს, მათი აზრი თავიანთ ყოფილ საცხოვრისზე ჩვენთვის მართლაც რომ სრულიად უცნობია, არადა, ეს სასარგებლო ინფორმაცია ნამდვილად საჭიროებს განცხადებასა და გასაჯაროებას. მოვლენებს რომ თანმიმდევრობით მიეყვით, გაგაცნობთ მოკლე ფრაგმენტებს 1998 წელს გამოქვეყნებული სტატიიდან: "როგორც ცნობილია, 1991-92 წლების ომი ქალაქის ცენტრში, მის ძველ უბანში მიმდინარეობდა. დაზიანდა და დაინგრა ბევრი, ისტორიული თუ არქიტექტურული მნიშვნელობით გამოჩენილი შენობა. ამჟამად ომით იავარქმნილი ზოგიერთი ნაგებობის აღდგენა უკვე დამთავრებულია. ესენია: პირველი საშუალო სკოლა, ყოფილი კავკასიის შტაბის შენობა, მთავრობის სასახლე; რეკონსტრუქციის პროცესშია სასტუმრო "თბილისი" და მის გვერდით მდებარე ბანკი, ხოლო ზოგიერთი შენობა თავისუფლების მოედანზე, ყოფილი სასტუმროები: "კავკასი" და "ინტერნაციონალი", და საცხოვრებელი სახლი (თავისუფლების მოედანი №4 ა) უბრალოდ, დაინგრა მთავარი როლი ახალი მშენებლობების დაგეგმვაში, რამდენად სწორი იყო მიღებული გადაწყვეტილებები, ეს საკმაოდ ვრცელი თემაა, რომელიც ოდესმე, იმედი მაქვს, სრული ობიექტურობით განიხილება. ერთი კი ცხადია, პროექტების საერთო, დამახასიათებელი ნიშანია გადაწყვეტილების მიმღებ პირთა მიერ აღდგენა სავსებით უკანონო იგნორირება და უგულვებელყოფა.

საცხოვრებელი სახლი, თავისუფლების მოედანი №4 ა, თბილისის ომის დროს დაინგრა. ხანძრის შემდეგ ჩატარებული საფიქსაციო და საინჟინრო-კვლევით სამუშაოებზე დაყრდნობით, სპეციალისტებმა შენობის სრული აღდგენა სავსებით შესაძლებლად მიიჩნიეს და შესაბამისი დასკვნებიც გასცეს. მაგრამ ამ შენობის აღდგენა სავსებით შესაძლებლად მიიჩნიეს და შესაბამისი დასკვნებიც გასცეს. მაგრამ ამ შენობის აღდგენა სავსებით შესაძლებლად მიიჩნიეს და შესაბამისი დასკვნებიც გასცეს. მაგრამ ამ შენობის აღდგენა სავსებით შესაძლებლად მიიჩნიეს და შესაბამისი დასკვნებიც გასცეს. მაგრამ ამ შენობის აღდგენა სავსებით შესაძლებლად მიიჩნიეს და შესაბამისი დასკვნებიც გასცეს.

თავისუფლების მოედანი

1992 წელი - თავისუფლების მოედანი №4 ა

ლი ფიზიკური არსებობიდან ნახაზულ ე.წ. "სამემოსავლო სახლს" არქიტექტორ-რესტავრატორების: თემო აბრამიშვილის, მურთაღ ურდიაის, მარინე ქართველიძისა და ფოტოხელოვან გეორგი ბიანიანის მეშვეობით, რომლებმაც დოკუმენტურად შეგიწინარესეს არამარტო ეს შენობა, არამედ მისი მიმდებარე ნაგებობებიც.

ადგილი, სადაც აღნიშნული სახლი მდებარეობდა, ჯერ კიდევ ვახუშტის რუკაზე აღნიშნულია, როგორც "ბაღები მამასახლისისა", 1828 წლის თბილისის რუკის მიხედვით კი აქ განთავსებულია "თავად მამასახლისოვის" სასახლე. შესაძლებელია, რომ სახლის სარდაფში მოქცეული ძეგლი, სწორედ იგი იყოს, რაც შეეხება მასზე დაშენებულ ნაგებობას, ის XX საუკუნის დასაწყისში აშენდა მოდერნის სტილში. თავისი ფუნქციით შენობა საცხოვრებელ

სახლს, მაშინ ფართოდ გავრცელებული იყო. "სამემოსავლო სახლს" წარმოადგენდა და საქართველოში მოდერნის სტილის ერთი ადრეული ნიმუშთაგანი იყო.

არაფერი იყო გასაკვირი იმაში, რომ ომის შემდეგ თბილისში ყველა საკუთარი მიზნები და სურვილები ამორჩევიდა: მაცხოვრებლებს მეტი ფართი და კომფორტი უნდოდათ, ინვესტორებს - მეტი სარგებელი, არქიტექტორებს - შეხვედრის მარტივად და უპრობლემოდ განხორციელება, ხელისუფლებას კი ყველაფრის დროულად და უპრობლემოდ მოგვარება, და, ცხადია, ყველა მათგანს ჰქონდა საკუთარი სიმაბოჯი. მოგონებთ კი ასე ვითარდებოდა: ომის დამთავრებიდან რამდენიმე დღეში საქართველოს მინისტრთა კაბინეტის 1992 წლის 25 იანვრის დადგენილებით (№72) დაზიანებულ შენობათა აღდგენით სამუშაოების კოორდინაცია დაეწავა თბილისის მერიას, რომელიც თავისთავად №176

(21.02.92) განკარგულებით (ხელს აწერს მერის მოვალეობის შემსრულებელი ოთარ ლითანიშვილი) ავანტაჟი დირექციას "თბილქალაქი-ოპეტატან" ხელშეკრულებით დაედება; ამ უკანასკნელს შესაბამისი ხელშეკრულებით უნდა ეთანამშრომლა საპროექტო-სამეცნიერო ინსტიტუტებთან თუ კონკურსში გამარჯვებულ ჯგუფებთან.

თავისუფლების მოედანი №4 ა სახლის აღდგენის პროექტი დაამუშავა არქიტექტორმა ლევან ჯანდიერმა. პროექტი შეთანხმდა მთავარ არქიტექტორთან (ბრძანება №427 31.07.92). ამ დროს შენობა აღდგენის თავდაპირველი სახით. გადის დრო. პროექტის განხორციელებას არავინ ჩქარობს. ამასობაში, 1994 წლის 24 თებერვალს, თბილისის მერიის მუნიციპალიტეტის კაბინეტის დადგენილებით, ომ-

ის დროს დანგრეული შენობების აღდგენითი სამუშაოების სანარჩოვლად და დასაფინანსებლად ჩამოყალიბდა ორგანიზაცია "თბილისი სიტი". ამ დადგენილებით მექანიკურად გაუქმდა ყველა წინა პროექტი, განკარგულება თუ დადგენილება. შესაბამისად გაუქმდა თავისუფლების მოედანი №4 ა სახლის აღდგენარესტავრაციის პროექტიც.

"თბილისი სიტი" სახლის ახალ პროექტს არქიტექტორ გ. გვეგშიძეს უკვეთავს. 1994 წლის აპრილში მისი პროექტი "საქქალაქპროექტის" მცირე ხდობაზე დანვრილებით იქნა განხილული და დამტკიცებული (ხელს აწერენ მ. ჩხენკელი, ყუფუნია). სამუნებროდ, ამის ამსახველ ოქმებსა და სხვა დოკუმენტებში აღარაფერია ნათქვამი ძველი სახლის არქიტექტურულ სტატუსზე, მის მხატვრულ და ისტორიულ ღირებებზე, ფსადაის თუნდაც ფორმალურ აღდგენაზე ან შესანიშნავ, კარგ ტექნიკურ მდგომარეობაში მყოფი უძველესი სარდაფის შენარჩუნებაზე, რომელსაც ისტორიული ღირებულებაც გააჩნდა იმ მიმართებით, რომ აქ არსებულ ფოტოსახელოსნოში მუშაობდნენ ცნობილი ფოტოგრაფები: როინაშვილი და ერმაკოვი. სამუნებროდ, არც პროექტის განმარტებით ბარათში და არც განხილვაზე საერთოდ არ აღინიშნა უწინდელი შენობის, როგორც არქიტექტურული ძეგლის რესტავრაციის აუცილებლობის შესახებ. სახლი იმ დროს, მართალია, უკვე ძლიერ იყო დაზიანებული, მაგრამ ჯერ კიდევ იდგა; ის კი პროფესიონალთა თუ სახელმწიფო მოხელეთა მიერ, უკვე როგორც განირობილი, მხედველობაში არც იქნა მიღებული.

1996 წლის გაზაფხულზე, როცა სახლი თავისუფლების მოედანი №4 ა უკვე განადგურებული იყო და არც ახლის აგებას უჩანდა პირი, მისი კვლავ თავდაპირველი სახით აღდგენის საჭიროებაზე ვესაუბრე პროექტის ავტორს გ. გვეგშიძეს, თბილისის მთავარ არქიტექტორს ი. მასხარაშვილს და ძველთა დაცვის სამმართველოს უფროსს ლ. მემარიაშვილს. მათ სინანული გამოთქვეს შენობის დანგრევის გამო, მაგრამ შენობის აღდგენა მიზანშეწონილად არ მიიჩნიეს.

ყველაფერი ისე განხორციელდა, როგორც ამას "თბილისი სიტი" მიიჩნევდა საჭიროდ. საბოლოოდ ახალი სახლი აშენდა, რომლის ნახვაც სასტუმრო "მერიოტის" აგებამდე თავისუფლების მოედანზე ყველა გამვლელს შეეძლო. რაც შეეხება ორგანიზაცია "თბილისი სიტი"-ს, დღეს ჩვენთვის უცნობია როგორც ამ ორგანიზაციის მოღვაწეობა, აგრეთვე მის მიერ თავის დროზე დასაკუთრებული თბილისის უმნიშვნელოვანესი შენობებისა და ადგილების ბედი, ის კი კარგად ვუწყით, რომ თავისუფლების მოედანზე სწორედ მისი დამსახურებით დაკარგეთ ისტორიული შენობები: ყოფილი სასტუმროები "კავკასი" და "ნაციონალი" - თბილისის ლანდშაფტისა და ამ მოედანისათვის სავსებით პარმონიულად მისადაგებული შესანიშნავი არქიტექტურული ძეგლები, ხოლო მათ მაგიერ დღეს მიმდებარე ვარეშოსათვის სავსებით შეუფერებელი, უხეში პროპორციების, შეუსაბამო მოცულობისა და დაბალი დონის არქიტექტურული ღირსების მქონე სასტუმრო "მერიოტი" მივიღეთ.

მხანველისათვის სადავო არ არის ახლად აგებული შენობის, თავისუფლების მოედანი №4 ა, გარეგნული უბადრუკობა, სხვა დანარჩენი ნაკლოვანებებზე რომ არაფერი ვთქვათ. ყველაფერი კი განსაკუთრებით უფრო მძაფრდება, თუ მას თავის წინამორბედს, ძველ სახლს შევადარებთ. ეს კიდევ უფრო გვარწმუნებს იმაში, რომ დაკარგეთ მხატვრულად საუკეთესო და ისტორიულად უმნიშვნელოვანესი არქიტექტურული ძეგლი, მის მაგიერ კი მივიღეთ, რომელიც დამატებით, ვეღვი ნაგებობა, მხოლოდ ერთი რამისთვის რომ გამოდგება: ხშირად ვაჩვენოთ ახალგაზრდებს და აუწყსნათ, რომ მსგავსი რამ XXI საუკუნეში საერთოდ არ უნდა შენდებოდეს. დასასრულს, გვიჩნდა ამ სახლის ძველ მომინადრეებს მივმართო, მათ, ვინც ცხოვრებას ამჯერად ახალ სახლში აგრძელებს; გვანიტერესებს, თქვენ რას ფიქრობთ, როგორ გრძნობთ თავს ახალ ბინაში. 1998 წელს გამოქვეყნებულ ჩვენს ძველ სტატიას ასე ვამთავრებდით: "...ეჭვგარეშაა, სახლის ძველ მომინადრეებს არასოდეს დაავინჯდებოდა და ალბათ ბევრჯერ მოეხატებოდა უწინდელი სახლის ის სილამაზე და სულიერება, რაც საერთო დამახასიათებელი ნიშნულია ძველი ხელოვნების ნიმუშთაგანში". თუ თქვენ სხვანაირად ფიქრობთ, გამოგვეხმაურეთ, რადგან გვინდა გვეჯეროდეს, რომ მართლაც ხშირად გვენატრებათ თქვენი ძველი, ღამაზი სახლი...